

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1197

מסכת יבמות נ"ה-ס"א ♦ עדויות ז', ו' - ה', א'

בס"ד, ל' ניסן תשפ"ב

השבוע בגליון

- ♦ החלק השלישי של מסכת חגיגה
- ♦ נטילת ידיים על מאכל שטיכולו במשקה
- ♦ ליל הסדר עם הנהגות מתקופת המקדש

♦ סכנת ממחשבת התבודדות

- ♦ האם רבי עקיבא בירך "הגומל"?
- ♦ תורם אבר צריך לברך "הגומל"?
- ♦ המפליג בים מכניס עצמו לסכנה, מדוע מברך?

דף נב/א ואשה גרושה מאישה

פרשת הגט מוינא

אחת הפרשיות שהסעירו את הגולה והתערבו בה כל גדולי אותו הדור, היא פרשת הגט מוינא. **גט כדי להמנע מחליצה:** היה זה לפני כארבע מאות שנים. בעל צעיר, בן שש עשרה שנה בלבד, חלה ושכב על ערש דווי. סופו נראה קרוב לעין, ובני המשפחה חששו, כי במותו אלמנתו תזדקק לחליצה ולפיכך השיאוהו לתת גט לאשתו.

הסמ"ע והחכמת מנוח מסדרים גט: בתקופת התלמוד התקין שמואל, כי במקרים מסוג זה, הבעל יתן לאשתו גט תוך התנייה, כי אם יקום מחליו הגט לא יחול. ברם, בתקופת הראשונים חדלו מנוהג זה, כדברי רבי יחיאל מפריז (מובא במדרכי, גיטין אות תכ"ג), לפי שיש לדקדק הרבה בנוסח התנאי ועלולים לבוא לידי מכשול. כדי שיאות הבעל לתת גט, תקנו חרמות וקנסות להבטיח את נישואיהם בשנית אם יקום הבעל ממחלתו. שכנעו, איפוא, את הבעל, כי לא יגור מפני הבאות, לפי שאם יקום ממחלתו ודאי תשוב אליו אשתו כדי שלא יוטלו עליה חרמות וקנסות [בפועל לא קנסו ולא החרימו]. מסדרי הגט היו שניים מגדולי הדור, בעל הסמ"ע והחכמת מנוח.

האשה ממאנת: סופו של מעשה הבעל החלים וקם על רגליו אך האשה מיאנה לשוב ולהנשא לו, ובין גדולי הדור התגלעה מחלוקת חריפה, כאשר הכל ניצבים מעבר אחד ומולם המהר"ם מלובלין ורבי מרדכי יפה, בעל הלבוש.

המהר"ם מלובלין ובעל הלבוש טענו כי האשה אינה רשאית להנשא לאחר, לפי שהיא עדיין אשת איש, ועליהם נחלקו כל גדולי הדור, בהם הסמ"ע, המהרש"א, המשאת בנימין ועוד. עד כדי כך עלו הדברים על סדר היום הציבורי, שבישיבות "ועד ארבע ארצות" שהתקיימו בשנים שע"א-שע"ב, הוקדשו לכך דיוני גדולי הדור.

במאמרנו נתמקד בחידושו הגדול של בעל הלבוש, בו הוא פורש את משנתו הסדורה על אודות גירושין, ולאורו הסיק את שהסיק (ראה שו"ת מהר"ם לובלין סימן קכ"ג).

מניין שאפשר לגרש את האשה לטובתה? מזה שנים רבות, כותב הלבוש, תמהתי תמיהה רבתי: בכל מקרי הגירושין המובאים בתורה, מצאנו כי אדם מגרש את אשתו אם מפני שהיא אסורה לו - כי מצא בה ערוות דבר" (דברים כד/א), או מפני שאינו חפץ בה - "לא תמצא חן בעיניו"

דבר העורך

המבחן הגדול

קולו הערב מילא את הטרקלין. אם אפשר לקרוא כך למבואה זעירה של **טרקלין**, דירה צנועה בבתי וורשה. היום היו קוראים לדירה כזו 'חדר שחולק לשניים', אך הוא מעולם לא הסתכל על כך. פשוט לא היה לו פנאי. הוא התכוון למבחן. **אינכם** יודעים לאיזה מבחן? הסכיתו ושימעו. הוא ישב בביתו ולמד בהתמדה ובהנאה מופגנת, ממרומי שמונים וחמש שנותיו. נקישה על הדלת בישרה על בואו של אחד הנכדים. הוא קיבלו במאור פנים, כדרכו המיוחדת, אך הזדרז קמעא בהצביעו על הגמרא הפתוחה: שמע נא, יוס'לה. אני צריך להזדרז. יש לי מבחן! **הוא**, שבין שלל תפקידיו ותארויו כיהן עם גדולי תורה כחבר נשיאות מפעל הש"ס, העורך מבחנים לאלפי תלמידי חכמים - מתכוון למבחן. **המבחן** הגדול, האחד והסופי, אליו כולם מגיעים ביום פקודה. **מתכוון** למבחן. **וכי** תאמר, שמא הזעפה מצאה לה משכן בתווי פניו? וכי קלה היא בעיניך, שינון וחזרה למבחן במשך שמונים וחמש שנים? חלילה וחס! מידותיו המופלאות, תכונותיו הנדירות וסבר פניו הנעים היו לשם דבר.

זעילוי נשמת

מרת **רייצא רחל סימינובסקי** ע"ה
ב"ר דוד אליהו ובאשה טופל ז"ל
נלב"ע א' באייר תשס"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **יצחק דוד ברצלר** ז"ל
ב"ר אהרן ז"ל
נלב"ע ב' באייר תשס"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **בלה רחל פונקל** ע"ה
ב"ר פישל ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשע"ד
תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם יצחק שנור** הי"ד ב"ר אהרן ורצה הי"ד

נלב"ע ד' באייר תש"ח **תנצב"ה**

הונצח ע"י ידידינו הר"ר **אבי שנור** ומשפ' שיחיו - סביון

נר ה'
נשמת
אדם

(שם). מניין המקור לכך שהמגרש את אשתו מפני שחפץ בטובתה, "גט מאהבה", כלשונו - חלים הגירושין?

גדולה עד מאד היתה התמיהה בעיניו, והוא נשא ונתן בה עם חבריו אך לא שמע יישוב המניח את הדעת, עד שמצא מקור לגירושין מסוג זה, כלהלן.

ציוותה תורה על הכהנים לבל ישאו אשה גרושה (ויקרא כא/ז): **"וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מְאִישָׁה לֹא יִקְחוּ"**. גמרתנו מביאה ברייתא הדורשת מפסוק זה, כי אפילו אשה שגירושיה חלו כלפי בעלה בלבד כבר נאסרה לכהונה. כלומר, אשה שקיבלה גט מבעלה שמחמתו נתגרשה מבעלה אך עדיין אינה רשאית להנשא לאחרים, ואחר כך מת בעל זה, אין היא מוגדרת כאלמנה, הרשאית להנשא לכהנים, אלא היא גרושה.

כיצד תתכן אשה גרושה לבעלה בלבד? ובכן, רש"י מפרש שכך התנה הבעל בעת הגירושין: "הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם". הלבוש טוען, כי אפשרות זו תיתכן ב'גט מאהבה' בלבד. כלומר, המגרש את אשתו מפני שחפץ בטובתה [כגון, כדי שלא תזדקק לחליצה]. אין אלה גירושין רגילים המתירים אותה להנשא לאחרים, אלא הם ניתקו את הקשר ביניהם אך לא התירוה לאחרים. בגירושין רגילים, מסביר הלבוש, לא אפשרה התורה לבעל לגרש את אשתו ובד בבד לאסרה על אחרים, דרכיה דרכי נועם, אך בגירושין הבאים מתוך דאגה לאשה, סללה התורה דרך גירושין מיוחדת כדי לאפשר לבעל להיטיב עם אשתו, אם ימות, ומאיזך לא לנתק ביניהם את הקשר לחלוטין, כי אינה רשאית להנשא לאחר כי אם לו.

כיצד יתכנו גירושין 'חלקיים' שכאלה? מה הגיון וסברה בהם? על כך נעמוד במסכת גיטין אי"ה. מכל מקום, הלבוש הורה, כי לדעתו אשת הבחור הצעיר שהחלים אינה יכולה להנשא לאחר כי מלכתחילה לא הותר לה זאת בעת הגירושין.

כאמור, חידושו לא התקבל כלל על דעת הפוסקים (עיין שו"ת נודע ביהודה תניינא אהע"ז סימן קכ"ט ומשנת חכמים סימן ו' ומנחת חינוך מצווה תקע"ט), וכבר תלמידו הבאר שבע בספרו צידה לדרך (פרשת אמור) כתב "אחר אלף מחילות", שאין לומר כדבריו מטעמים רבים.

דף נב/א ועל חתנא דדאיר בבי חמוה

מגורים בבית הורי האשה

סוגייתנו מונה דברים אחדים שרב היה מלקה את העובר עליהם, ביניהם חתן המתגורר בבית חמיו.

יש מן הראשונים שפירשו כי הכוונה לחתן, לפני הנישואין, שאינו רשאי לגור בבית חמיו, עם ארוסתו, כדי להרחיק מן האיסור (תוספות ר"י הזקן ושיטה לא נודע למי קידושין יב/ב). אולם, שאר הראשונים מבארים כי מדובר גם לאחר הנישואין, ורש"י (שם) מבאר כי טעם האיסור הוא מפני חשש שיתייחד עם חמותו. הרמב"ם פוסק איסור זה להלכה (הלכות איסורי ביאה פרק כ"א הלכה ט"ו): **"שאסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו שזו עזות פנים היא"**.

בפועל, במשך הדורות רבים נהגו לגור בבית חמיהם. עד לא מכבר רווח המנהג להושיב את החתנים ל"קעסט", בו זכו לאכילה, שתיה ולינה בבית החותן, שנים מספר אחר החתונה, כדי לאפשר לחתן הצעיר לשקוד על תלמודו באין מפריע.

כבר בזמנם של בעלי התוספות לא נזהרו בהלכה זו, ובעלי התוספות בסוגייתנו מבארים, כי לא נפסקה כך הלכה, בניגוד לדעת הרמב"ם, אלא כמבואר בסוף הסוגייה בשם בני נהרדעא, כי רב לא אסר על מגורים בבית החותן. זאת, ועוד: כותבים בעלי התוספות, רב אסר מגורים משותפים היכן שיש לחוש שמלכתחילה עשו כך מתוך קלות ראש ועלולים לבוא לידי איסור. ברם, היכן שדרים מתוך שיש בכך טובת הנאה כלכלית לבני הזוג הצעיר, חסכון בשכירות וכדומה, אין כל חשש ואיסור.

החותן החפץ להרזות: בספר חינוך וחסידא (חלק ב' עמוד ר"כ ציונים מדיני חתן אות ו') כותב, כי לשיטות הראשונים שהאיסור לגור בבית חמיו אינו מפני חשש לחטא, טעם הדבר הוא כדי למנוע אי נעימות מן החותן, שפעמים זה חפץ לאכול מאכלים טובים ומשובחים, לשתות יין ושכר במידה הגונה ואינו חפץ שישבו בביתו לאורך ימים ויחזו במעשיו. או אפשר שהוא רוצה "להצטמק", להרזות, בלא שיעקבו אחרי כל צעד ושעל שלו.

לאור הדברים הללו, הוא כותב, כי על טעמם של בעלי התוספות יש להוסיף, כי יתכן שמחמת מצוקות הגלות ויוקר המחיה, לא היה איסור בדבר, כי הכל חפצו לדור יחד, הן מפני חסכון, וכדי שלא יבואו הזוג הצעיר למריבה על רקע מחסור כלכלי וכן ישמרו המבוגרים על הצעירים מפחד הנכרים ועוד כהנה וכהנה [עיי"ש שכתב, כי יתכן שזו כוונת דברי התוספות].

השבוע הזה נייחד את טורנו לגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל, ראש ישיבת פינסק-קרלין, בעל "הליכות ישראל" ועוד, שריד לדורות קדומים, לילד ירושלים של מעלה.

רבי ישראל היה לומד דף היומי, פשוטו כמשמעו. אמת, מלבד הדף היומי הוא למד ושקד בכל ענפי התורה, כראש ישיבה וכבעל הלכה, אך גם הדף היומי נכלל בסדד לימודיו, עד כדי כך שביום שיש היה כופל ולומד שני דפים, "לחם משנה", דף אחד עבור יום שיש, ודף נוסף עבור שבת. בה קבע לעצמו לימוד בסדר אחר.

פנינו אל נכדו, הרב נחמן גרוסמן שליט"א, מרצה בכיר שידיו רב לו בהפצת התורה ב"מאורות הדף היומי", כדי ללקט שביבי אור מדמות גדולה, עבור לומדי הדף היומי.

סדר יומו עמוס היה לעייפה בלימודים רציפים, מהשכם בבוקר עד... לא נכביר במילים, רק נציין עובדה אחת מדהימה. כבר בצעירותו היה רבי ישראל מעורב מטעם גדולי ישראל בענייני ציבור רגישים. גם בהיותו בעין הסערה ידעו הכל, כי עד השעה אחת עשרה בלילה אין עם מי לדבר! לא בוקר, לא צהרים, לא ערב. כל היום, עד אחת עשרה בלילה, לומדים. איך אפשר אחרת? מאחת עשרה בלילה, אם יש צורך דחוף, עוסקים במה שצריך וממשיכים ללמוד.

רבי ישראל זצ"ל התבטא באופן מעניין ומרגש על לומדי הדף היומי.

היה זה כשנה ומחצה לפני פטירתו. הרב נחמן גרוסמן עשה בירושלים עם הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א בביקור אצל גדולי תורה והשניים נכנסו לבית הסבא הגדול כדי לשמוע דברי חזיון.

"מאורות הדף היומי?" זרחו עיניו ספוגות דפי הגמרא של רבי ישראל, ומיד החל לתאר בהתרגשות את הטוב מול... את האור מול... הן היום כחות הטומאה מתגברים, וצריך קדושה רבה כנגדם כדי ללמד זכות ולהגן על עם ישראל.

רבי ישראל עצם את עיניו בסילודין והחל מתאר בהתרגשות את המסופר במסכת עירובין, על רבי פרידא שבכל יום היה יושב ושונה את תלמודו לאחד מתלמידיו ארבע מאות פעמים, שהיה זקוק למספר כה רב של שינונים כדי להבין את הנלמד. באחד הימים סיים רבי פרידא את השינון הארבע מאות והתלמיד עדיין לא הבין. לשאלת רבו מה אירע היום? הסביר התלמיד, כי מחשבתו הוסחה ולפיכך לא עלה בידו להתרכז כיאות. בו במקום ישב רבי פרידא ושינן עם תלמידו ארבע מאות פעמים נוספות את תלמודו!

אותה שעה יצאה בת קול ואמרה לרבי פרידא: במה תבחר? שיוסיפו לך ארבע מאות שנות חיים, או שכל דורך יזכה לעולם הבא.

מדוע ולמה יזכה כל הדור לעולם הבא? וכי הם שינונו עם התלמיד מאה פעמים, עשר פעמים, או אפילו פעם אחת? רבי פרידא - כל עולמו מזומן לפניו, אך מה לבני דורו ולזו זהו כוחה של מסירות נפש! היא בוקעת רקיעים ומגינה על כל הדור!

או-אז פתח רבי ישראל גמרא בהוצאת "מאורות הדף היומי" שהובאה לו באותו מעמד, והביט בהתרגשות בדפים גדושי הריבועים - כל ריבוע-משבצת, שיעור דף היומי, ואמר: אני רואה בעיני רוחי את הסגורים מלמדי הזכות, לומדי הדף היומי בהמוניהם, המתמסרים ללימוד התורה הקדושה, גם אם קשה הדבר, אף מתוך עייפות, הפסד ממון לכאורה, או קשיים מסוג אחר - הם תמיד שם, גומאים ממעיין מים חיים ומגדלים את שמו של הקב"ה. הנה הם, 10 דפי גמרא בקצה מגדיל; ידיו הגרומות הנתופפו אל-על, 15 דפי גמרא במושב בגבול הצפון, 12 דפי גמרא ממושב חקלאי בדרום, וכך עולים ובאים בהדרתם אלפי אלפי דפי גמרא שנלמדו על ידי יהודים עמלים, כח קדושה זך שאין כמוהו כנגד המקטרגים. משבצת קטנה, עוד משבצת קטנה, ועוד משבצת קטנה, כך מחזיקים את עם ישראל.

באותו רגע נדמה היה כי על הדפים הרוטטים בידינו בנויים חמש מאות בתי כנסיות, ודרך חלונותיהם

דף נב/א-ב כתוב גט לארוסתי

כתיבת גט לפני הקידושין

לפני יותר ממאה שנה שיגרו ראשי קהילת אלג'יר מכתב אל חכמי ירושלים ובו שטחו בעיה חמורה שאיימה לחולל הרס בכרם ישראל. על פי חוקי המדינה, חוייבו בני זוג מתגרשים לעבור הליך גירושין רשמי גם בערכאות. היו בעלים שפטרו עצמם בגירושין בפני פקיד מדינה והסתפקו בכך בלא מתן גט על פי דין תורה. המצב החמור בו נשים שלא התגרשו ראו עצמן כמגורשות הרשאיות להנשא, דרש פתרון מידי.

דייני העיר ימונו כשליחי הבעל לגרש: אחד מחכמי ירושלים, רבי בן ציון אלקלעי, מחברם של ספרים אחדים ומחכמי ישיבת בית אל, חיבר בתגובה "קונטרס תקנת עגונות", בו הוא הוגה רעיון מהפכני, לפיו הבעיה תיפתר עוד בטרם נישואי בני הזוג! לפני הקידושין ימנה הבעל את דייני העיר כשליחיו לכתוב גט לאשתו. אם וכאשר יתעורר מצב שהדיינים יראו לנכון לממש את שליחותם, הם יעניקו גט כריתות לאשה והיא תגורש מבעלה כדת וכדין.

סביב הרעיון הפשוט, לכאורה, נכרכו שאלות חמורות, שקעקעוהו מן היסוד.

בגמרתנו מבואר, כי אדם אינו יכול להורות לסופר לכתוב גט כריתות עבור אשה שעדיין לא קידש. רש"י מבאר את הטעם: "הואיל כשנכתב לא היה ראוי לגירושין". הרמב"ם (הלכות גירושין פרק ג' הלכה ו') כותב, כי הגט אינו מועיל מפני שלא נכתב "לשמה". אי אפשר לכתוב גט לשם אשה שעדיין אינה אשתו. לפי שיטתם, אמנם יתכן שאין מניעה שהבעל ימנה שליח לכתוב את הגט לאחר הקידושין.

דבר שלא בא לעולם: ברם, ראשונים אחרים סוברים כי גמרתנו אומרת שאין הבעל יכול להורות לסופר לכתוב גט לפני הקידושין, מפני שהוא "דבר שלא בא לעולם". כלומר: אי אפשר למנות שליח לביצוע פעולה שהמשלח אינו יכול לבצעה בעת המינוי, והרי בעת מינוי השליח אין הבעל יכול לגרש אשה שלא קידש (תוספות ורא"ש כאן, ותורת גיטין סימן קל"ב סעיף ב' ושו"ת חתם סופר אהע"ז חלק א' סימן י"א).

נמצא, לכאורה, שהצעתו של רבי בן ציון אינה הולמת את כל שיטות הראשונים ואינה להלכה. אולם, רבי בן ציון ניסה לחדש, כי באופן זה מודים כל הראשונים שאין חיסרון במינוי השליחות לפני הקידושין [עיי"ש פרטי נימוקין]. אך דבריו לא התקבלו. סוף דבר, לאחר משא ומתן עם גדולי ישראל, שינה רבי בן ציון מהצעתו המקורית והציע כי הבעל יקדש את האשה תוך התנייה, כי קידושין אלה יחולו בתנאי שמיד לאחריהם ימנה שליח לכתוב גט. או-אז בא הכל על מקומו בשלום. אם ימנה שליח - מה טוב. אם לא ימנה שליח - יתברר שמעולם לא קידשה...

בפועל לא מומשה הצעתו, הן מפני בעיות הלכתיות שלא נמצא להן פתרון הולם והן מפני שגדולי ישראל חששו לשנות את סדר הקידושין הנהוג בישראל מקדמת דנא, מחשש לפרצות בענייני אישות [ראה בהרחבה בישורון ט].

אפשר להבחין באלפי יהודים הרכונים על תלמודם. הדף היומי.

על עניין הקביעות של רבי ישראל זצ"ל אפשר לכתוב בלא סוף ולהתפעל ללא הרף, כיצד במסכת חיים גדושת לימוד תורה ללא הפוגה, היה פנאי ל"קביעות". נכדו מספר על קביעות אחת, "לפני השינה" - ללמוד שבעה דפי גמרא על-פה... **במכתב** ששיגר ביום מן הימים לאחד מבניו, הוא כתב ברגש: בני יקירי! שנו חכמים במסכת חגיגה: "שלשה הקדוש ברוך הוא בוכה עליהן בכל יום", ביניהם: "על שאפשר לעסוק בתורה - ואינו עוסק". מי שיכול ללמוד ואינו לומד - הקב"ה בוכה עליו. בני! התבונן במילים פשוטות אלו, "הקב"ה בוכה!" **"מילים** פשוטות", זה היה סוד קסמו. הכל פשוט היה פשוט. עושים מה שצריך ואם צריך - עושים. בלי חשבונות צדדיים.

פעם אחת סודרה פגישה בינו לבין אישיות ידועה, לצורך תמיכה כספית בעניין חשוב ביותר. בצאתו מן הפגישה פנתה אליו אלמנה בבקשה כי יואיל ללוותה לפגישה עם האדם ממנו נפרד זה עתה, כי היא בושה ונפחדת לבקש תמיכה כספית.

אדם מן השורה היה שוקל את הדברים ומנסה למצוא פתרון יאות, שהרי האינסטינקט הבסיסי קובע, כי אין לגשת פעמיים לאותו אדם מיד עם בקשה זהה. אך הוא הניח בצד שיקולים מכל סוג שהם ופנה לקיים בשמחה את בקשתה.

באחת התקופות נחלש רבי ישראל ונפל למשכב. את אותה תקופה לא ישכחו בני המשפחה לעולם. חולה וחלש הוא שכב במיטתו, ספריו לפניו, ומידי פעם ביקש מרעייתו הרבנית המסורה: "הביאי נא מסכת עירובין"; "קצות החושן"; "רמב"ם זמנים", והיא ידעה כל ספר על מקומו ועל היכנו, הגישה לפניו, נטלה את הספרים שכבר למד בהם והניחה את שנוקק להם, וכך במשך כל שעות היום...

התבוננות במהלך חיים של יהודי גדול מסוג זה, שעוד לפני נישואיו נבחן על כל הש"ס, גורמת להתרגשות כבירה עם קריאת ציוותו וזועקת הפשטות, בה הוא מבקש: אנא לימדו תורה לעילוי נשמת ר' ישראל ב"ר משה שניאור זלמן ז"ל.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור עניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף נה/ב בשפחה חרופה

מצבת שפחה חרופה מזמן התלמוד

בליקוטים שבסוף שפר מהר"ל מסופר על אודות מצבה שנמצאה מסל "שפחה חרופה": "אמר (מהר"ל) שפעם אחת בימיו מצאו מצבה אחת בקברות מגנצה, והיה כתוב בה שפחה חרופה. והיה הפרט (התאריך) מיום הקמתה עד אותו יום אחד עשרה מאות שנה (אלף ומאה שנים). מכל זה נשמע שק"ק מגנצה היתה קהילה חשובה מכמה וכמה שנים".

דף נז/ב יש חופה

חופה - סליחה

חתן, אמרו חז"ל, מוחלים לו כל עונותיו. רמז לדבר - "כי אסלח לעוונם ולחטאתם לא אזכור עוד" (ירמיהו לא/לג) "אסלח" בגימטריה "חופה..." (סימן טוב).

דף נט/א והוא אשה בבתוליה יקח

בן י"ח לחפה

כתבו הראשונים: 'והוא' בגימטריה 18. רמז למה שאמרו חז"ל בן שמונה עשרה לחופה... ורמז נוסף: 'והוא' (18) כחתן יוצא מחופתו..."

דף נב/ב כעודר בנכסי הגר

לקנות חפץ בלא משים

כידוע, הלכות קניינים פרוסות בפרוטרוט בשלש הבבות שבסדר נזיקין. ברם, דין אחד, יסודי וחשוב, נתפרש דווקא במסכתנו, וממנו יסוד ופינה לעניינים בסיסיים בדיני קניינים.

פעמים שאדם עושה מעשה קניין בלא דעת, הקנה בכך את החפץ? גמרתנו אומרת, כי לא קנה מאומה והיא ממחישה זאת באדם העודר בשדה הפקר מתוך מחשבה מוטעית ששלו הוא, לא קנאו, אף על פי שפעולת עדירה בשדה [העומד לחרישה - עין בבא בתרא נד/א] היא מעשה קניין, אך הואיל ולא התכוון לזכות בשדה, לא עשה ולא כלום. כלומר, אין די בעשיית מעשה קניין בלא מחשבה כי באמצעותו הממון יועבר לבעלותו.

גמרתנו מתייחסת לחפץ הפקר בלבד.

ומה בדבר חפץ שאינו הפקר, חפץ השייך לאדם אחר?

וכגון, ראובן משך לתומו את פרת חבירו, כדי להובילה אל הרפת. משיכת חפץ מהווה מעשה קניין. באותה שעה החליט בעל הפרה להקנותה לראובן, הקנה ראובן את הפרה מפני שבאותה שעה משך בה? הדעת נותנת, לכאורה, כי כשם שהמושך חפץ הפקר בלא מחשבה וכוונה להעבירו לבעלותו - לא עשה ולא כלום, כך גם דינו של המושך חפץ של חבירו. ברם, הראב"ד מוכיח (מבבא בתרא מא/א, עיי"ש נימוקי יוסף ועוד), כי מאחר שבדעתו של בעל החפץ להקנותו, הרי "דעת אחרת מקנה", כלומר, מצטרף מעשה המשיכה של ראובן עם כוונת ההקנאה של שמעון וראובן קונה את הבהמה.

ברם, קיימת הגבלה לאפשרות קנייה זו, שלאורה גם נבין כיצד אכן יתכן שאדם יקנה חפץ במעשה שהוא עצמו אינו מתכוון כלל שיקנה עבורו.

בעל קהילות יעקב (בבא בתרא סימן כ"ז) מבהיר, כי ראובן קונה את הפרה במשיכתה רק אם הוא סבור לתומו כי שלו היא, אך אם הוא סבור כי היא שייכת לשמעון, ימשוך ראובן את הפרה מקצה העולם ועד קצהו, ויכוון שמעון להקנותה לו בכל יחוד וכוונה שבעולם - לא יועיל הדבר.

מה טעם? ובכן, כאן אנו חודרים לשורש מהותו של מעשה קניין: הוראת בעלות. באמצעות משיכת חפץ, למשל, מורה הקונה את בעלותו על החפץ ובכך הוא קונה. מעתה, כאשר ראובן מושך את הפרה מתוך מחשבה שהיא שלו, הרי משיכת הפרה, מבחינתו, היא משיכת בעלים, הוא מושך אותה מפני שהוא בעליה. אכן, אינו מתכוון לקנותה במשיכה זו, שהרי הוא סבור שהיא שלו מאז ומעולם, אך לפנינו מעשה משיכה הנובע ממחשבת בעלות. למעשה שכזה יכולה להצטרף כוונת שמעון, בעליה האמיתיים של הפרה. מחשבת ההקנאה של שמעון חוברת אל מעשה הקניין של ראובן וכך עוברת הפרה לבעלותו של ראובן. ברם, כאשר ראובן מושך את הפרה מתוך ידיעת האמת, כי של שמעון היא, משיכתו בפרה אינה מעשה בעל חשיבות כל שהיא, ומה תועיל מחשבתו של שמעון אם ראובן אינו חושב שהפרה שלו, ואינו עושה מאומה מתוך מחשבה ששלו היא... (עי"ש ראיותיו לכך, וע"ש בקצות החושן שם שאין הדברים מוסכמים, ובמה שצויין ע"ד במלואי חושן).

דף סא/א תרקבא דדינרי וכו'

התקנה והחרם על איסור קניית רבנות בממון

דומה כי אין תשובות הלכתיות רבות שהוזכרו בהן שמותיהם של כשלוש מאות רבנים בפרוטרוט. כזו היא תשובתו של בעל אבני נזר זצ"ל (ש"ת, י"ד סימן תס"ה).

התכנסות גדולי ישראל: תחילתו של מעשה ביריד גראמניץ שבלובלין. בשנת שמ"ז, לפני מאות שנים, התאספו בו גדולי ישראל ותקנו: "שלא ישתדל שום רב להשיג משרת הרבנות על ידי הלואה, או על ידי מתנה, הן על ידי עצמו הן על ידי אחרים". באותה תקופה היו שניסו לרכוש בדמים כתר רבנות, ובכך דחקו לצדדים את ההגונים, תלמידי החכמים ששקדו על תלמודם והיו ראויים לכתר תורה, ותחת רבנים ראויים היו מקומות שבחרו לראשם עטרה שלא הוד ולא הדר לה. לא זו בלבד, אלא שבכך עברו על הלכה מפורשת (שולחן ערוך ח"מ סימן ח): "וכל דין המתמנה בשביל כסף או זהב, אסור לעמוד לפניו. ולא עוד אלא שמצוה להקל בו ולזלזל בו".

לפיכך, באותה תקנה הרבנים נידו והחרימו את מי שיעבור על האיסור, וכל גדולי הדור חתמו על התקנה, בהם רבי מרדכי יפה, בעל הלבוש; רבי שלמה לוריא, המהרש"ל; רבי יהושע פלק כהן, הסמ"ע; רבי מאיר מלובלין, המהר"ם; רבי שמואל אליעזר אידלש, המהרש"א; רבי ישעיה הורביץ, הש"ה, ועוד.

כשלוש מאות שנים לאחר מכן, בשנת תרס"ה, נשתכחו הדברים מלב, אף על פי שבתקנה המקורית נקבע כי תקפה "לדורי דורים, עד עמוד הכהן לאורים ותומים", וגדולי ישראל נזקקו לשוב ולחזק את הגדרות. בראשי החותמים היו האבני נזר, האדמו"ר מגור בעל האמרי אמת, והאדמו"ר מאלכסנדר בעל ישמח ישראל, ואחריהם חתמו מאות רבנים מרחבי פולין. במכתב העוסק בנושא, אשר פורסם לאחר מכן בשו"ת אבני נזר, מונה בעל האבני נזר את שמות הרבנים החותמים, אחד לאחד, ככל הנראה מפני חשיבות העניין.

במכתבו מתייחס האבני נזר לשאלה כאובה, אם מחמת התקנה יש לפטר, להחרים ולנדות רבנים כשרים שמונו למשרתם בשל תשלום ממון או טובת הנאה אחרת. הוא כותב, כי מאחר שנשכחה התקנה יש להותירם על כנם, אך מכאן ואילך יש לאכוף אותה בכל תוקף.

בנוסח התקנה הראשונה נכתב: "המעט הוא שהכהנים בבית שני חטאו החטא הגדול הזה ויאשמו". כוונתם למבואר במסכת יומא (ב/ח), כי כהנים שלשלו ממון רב לידי המלכות כדי להתמנות לכהנים גדולים [הם לא החזיקו זמן רב במשרתם. במהלך ארבע מאות ועשרים שנותיו של בית שני, מונו יותר שלש מאות כהנים!]. מעשה דומה נזכר גם בסוגייתנו המספרת, כי מרתא בת בייתוס נתנה "תקרבי דדנרי" לינאי המלך, כדי שימנה את יהושע בן גמלא לכהן גדול, והגמרא אומרת כי "קטיר קא חזינא הכא" - קשר של רשעים יש כאן.

מסוגייתנו הסיק הב"ח (שם) הלכה למעשה, כי גם במקרה שמשלם הממון הוא הראוי ביותר להתמנות, אסור הדבר, שהרי יהושע בן גמלא חכם גדול וראוי לעבודה היה, פעל לטובת הכלל ותיקן תקנות חשובות ומועילות לחינוך תינוקות של בית רבן, עד שאמרו עליו חכמינו: "אלמלא הוא, נשתכחה תורה מישראל" (ראה בבא בתרא כא/א), ואף על פי כן הגמרא מגדירה את מינויו "קשר של רשעים", מפני שבא על ידי ממון.

אולם, רש"י בסוגייתנו מבאר, כי תהליך מינויו הוגדר בגמרא קשר של רשעים, מפני שלא היה ראוי לכך, כפי שמבארים בעלי התוספות (ב"ב שם) "לפי שהיו אחרים חשובים ממנו" [מלבד זאת ראוי לציין, כי התוספות יונים בסוגייתנו מבהירים, כי שני יהושע בן גמלא הם, האחד גדול בתורה והאחר זה שהתמנה לכהן גדול].

דף סא/א אתם קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין אדם

עניין של פה בלבד

מאמר זה, שהיווה עילה בידי שונאי ישראל להתגלגל על היהודים בעלילות שונות ומשונות, זכה לפירושים רבים, בנסיון להרגיע את אותם שונאים ומצרים.

המהר"ץ חיות מפרש שהכוונה פשוטה ביותר: כאשר נאמר בתורה 'אדם' סתם, הכוונה ליהודי בלבד. לפעמים אומרים כי על אדם להניח תפלין, למשל. הכוונה כמובן רק ליהודים. כך גם בספרי העמים ובחוקי דתויהם: אדם סתם מכוון לבן נח בלבד. אף בתורה כל מקום שנאמר אדם - אתם קרואים אדם בשפת התורה, כי אליכם דברה ולא לגויים, ואין כאן שום דבר רע נגד האומות...

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא. משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה': לומדים כמה דקות וחוכים בסיפוק רוחני עצום!

חודש ראשון התמנות מינם | קבע עיתים ללימוד > | נכשית: *3029

לעילוי נשמת
מרת **מלכה מחלה הגר** ע"ה
ב"ר מרדכי זיסקינד ז"ל נלב"ע ג' באייר תשס"ו
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידירנו הר"ר **דוד הגר** ה"ו

לעילוי נשמת
הר"ר **אפרים יעקב פולק** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ג' באייר תשד"ם
תנצב"ה
הונצח ע"י משפחות **פולק, קרפין, ומי זהב** שיחי